

Okki Nokki

Hoe gaat platenwassen in zijn werk?

Uitgave van Quality Service

1 maart 2009

AUDIO CLASSICS

Abbenbroekweg 98
3086 GC Rotterdam
T 010 465 48 33
M 06-24681739
F 010-4801692
www.audioclassics.nl

Hoe gaat platenwassen in zijn werk?

Uitgave van Quality Service

Onderhoudsboekje voor vinyl voor beginners en gevorderden

Dit boekje bevat een groot aantal praktische tips over het gebruik en onderhoud van vinyl, speciaal voor liefhebbers en verzamelaars. Het is een uitgave van Quality Service, fabrikant van reinigingsvloeistof en ARC, organisator van internationale platenbeurzen.

Zie voor Quality Service: www.qs-audio.com

Zie voor ARC: www.recordplanet.nl

Inhoud

1. Inleiding
2. Vinyl kopen
3. Vinyl bewaren
4. Vinyl schoonhouden
5. Naald schoonmaken
6. Vinyl draaien

Inleiding

Grammofoonplaten worden door liefhebbers ook wel vinyl genoemd, naar het materiaal waarvan ze vervaardigd zijn. In dit boekje worden de termen platen, vinyl en elpees door elkaar gebruikt.

Vinyl is een heel mooi produkt, dat met een beetje goede verzorging, wat onderhoud, een goede naald en goede afspeelapparatuur een leven lang mee kan gaan, zonder kwaliteitsverlies. In dit boekje worden een aantal handige tips gegeven om het in topconditie te houden, zowel voor beginners als voor gevorderden.

Vinyl kopen

Er wordt nog steeds nieuw vinyl geperst en verkocht, de kwaliteit daarvan is uiteraard altijd prima. Maar veel platen worden tweedehands aangeschaft, vaak in situaties waar het niet mogelijk is om ze even te draaien, zodat de kwaliteit alleen visueel kan worden vastgesteld. Waar moet je dan op letten?

Meestal kun je aan de buitenhoes al aardig zien wat je kunt verwachten, maar voor de zekerheid de plaat altijd even bekijken natuurlijk. Dat kan het beste bij daglicht of onder TL-licht, niet onder direct gericht licht - dus niet onder een lichtspot of direct zonlicht, dan zie je elk spatje.

Kijk of de plaat schoon is. Een beetje stof is niet erg, maar schimmel, vettige of kleverige substanties wel, die krijg je er moeilijk af. Het vinyl moet nog glanzen. Doffe platen spelen niet mooi meer af, ze kunnen grijs gedraaid zijn.

Kijk dan of er geen krassen op zitten. Niet alle krassen die je ziet zijn ook direct te horen. Door het in - en uitschuiven van de plaat in de hoes ontstaan oppervlakkige krassen, die zijn niet zo erg. Als je de kras met je nagel in het vinyl kunt voelen hoor je zeker een tik of slaat de plaat over.

Krassen op dun vinyl - 120 gram - hoor je eerder dan op dikker 180 grams vinyl. Over het algemeen geldt: hoe dikker het vinyl, hoe minder kans dat je eventuele beschadigingen kunt horen. De meeste krassen bevinden zich in de aanloopgroef aan het begin van de plaat, omdat daar de naald steeds wordt opgezet. Let ook op eventuele sporen rond het middengat, daaraan kun je zien of een plaat vaak gedraaid is.

Kijk ook of de plaat vlak is. Een elpee kan door warmte krom getrokken zijn, zodat de ene kant hol en de andere kant bol is. In beide gevallen valt de plaat niet meer af te luisteren, omdat de naald dan het contact met de groef verliest.

Controleer bij het kopen van tweedehands platen op markten en beurzen altijd of de goede plaat in de goede hoes zit. Kijk of het label en het nummer op de plaat en de hoes met elkaar overeenkomen. Als je er bij thuiskomst pas achter komt dat dit niet klopt, is reclameren meestal niet meer mogelijk.

Wat betreft de prijs en de waarde van platen een paar algemene opmerkingen. Natuurlijk gaat het er bij een prijs altijd om hoe graag iemand een plaat wil hebben, maar er zijn wel wat objectievere maatstaven voor.

Ten eerste heeft vinyl alleen waarde als zowel de hoes als de plaat in perfecte (ofwel mint) staat verkeren. De geringste beschadiging van de hoes of het vinyl is al negatief van invloed op de prijs. Ook stickers of namen die op de hoes of het label zijn geschreven zorgen voor prijsdaling. Ten tweede zijn alleen de originele uitgaven (bij platen originele persingen genoemd) van waarde.

Wat de waarde van een plaat is en of het gaat om een originele persing valt op te zoeken in de catalogi en prijsguides voor vinyl. Helaas zijn die niet in Nederland uitgegeven, wel in landen waar platen verzamelen al jaren een serieuze aangelegenheid is zoals Duitsland, Engeland en de Verenigde Staten. Er zijn ook speciale guides voor jazz en klassiek. In de betere boekhandel zijn deze guides te bestellen. Tegenwoordig valt veel informatie over prijzen te vinden op internet.

Vinyl bewaren

Na aanschaf van het vinyl is het zaak dit zodanig te bewaren dat de conditie er niet onder lijdt. Bewaar vinyl op een droge, niet te warme plaats. Platen zijn erg gevoelig voor warmte, ze trekken snel krom, dus zorg dat de temperatuur van de omgeving niet te hoog oploopt.

Notoire slechte plekken zijn de zonnige vensterbank, de hoedenplank van de auto en de verwarmings-radiator. Ook vocht is slecht voor platen, niet zozeer voor het vinyl als wel voor de kartonnen buitenhoezen en het papieren label.

Bewaar platen bij voorkeur rechtopstaand. Leg ze niet plat op een stapel - zeker niet zonder hoes. Door het gewicht kunnen harde vuildeeltjes in het vinyl worden gedrukt.

Bescherm het vinyl met een binnenhoes en schuif de binnenhoes met de opening naar boven in de buitenhoes, zodat er zo weinig mogelijk stof en vuil bij kan komen. Zorg dat de binnenhoes schoon is. Platen zijn het beste beschermd in een met antistatisch plastic beklede papieren binnenhoes, verkrijgbaar in de speciaalzaken en op platenbeurzen.

Doe de plaat na het draaien altijd meteen weer terug in de hoes.

De buitenhoes kan beschermd worden met een plastic hoes, zodat de kartonnen randen niet beschadigen.

Houdt de elpee altijd zo vast dat het oppervlak niet met de vingers wordt aangeraakt. Vingerafdrukken (vooral vette) laten vlekken achter in de groeven, waar allerlei vuil en stof zich makkelijk aan vast kunnen hechten. Pak de plaat alleen vast aan de buitenrand en het label. De ervaren liefhebber houdt een elpee in zijn linkerkant een beetje schuin omlaag en laat het vinyl door zijn eigen gewicht uit de binnenhoes glijden, waarna het wordt opgevangen tussen duim en de middelvinger van de rechterhand aan de rand en het label.

Vinyl schoonhouden

De grootste vijanden van vinyl zijn vuil en stof. Schoonhouden en eventueel schoonmaken is van groot belang, omdat vastgekoekt vuil hinderlijke bijgeluiden veroorzaakt en voor slijtage van de plaat en de naald zorgt. Zichtbaar stof dat los op de plaat ligt kan gewoon met een zacht platenborsteltje of een antistatisch doekje verwijderd worden. Zorg er wel voor dat de borsteltjes en doekjes die hiervoor gebruikt worden regelmatig worden schoongemaakt.

Voor vastgekoekt vuil is deze werkwijze echter onvoldoende. Het vuil zit dan vast tussen de groeven en kan er alleen tussen uit gehaald worden met behulp van een natte schoonmaakbeurt.

Gebruik voor nat schoonmaken altijd een reinigingsvloeistof die speciaal voor platen bedoeld en geen agressieve huis-tuin-en-keukenmiddelen. Vinyl is aan de ene kant hard genoeg om er groeven in te persen die met een diamanten naald kunnen worden afgetast, maar om de naald soepel over het oppervlak te laten glijden zijn er koolstof en andere weekmakers aan het vinyl toegevoegd. Die kunnen oplossen in agressieve middelen als pure alcohol, spiritus of ruitenreiniger of hygiënische schoonmaakdoekjes.

Bovendien bevatten deze middelen onzuiverheden die een residu achterlaten in de vorm van minuscule kristallen die later bij het afspeken storende bijgeluiden opleveren, zoals voortdurende ruis of gekraak.

Quality Service levert reinigingsvloeistoffen die speciaal zijn ontwikkeld voor nat schoonmaken van vinyl.

Er zijn verschillende natte schoonmaaksystemen in de handel in diverse prijsklassen.

Het eenvoudigste en goedkoopste is een speciaal platenbad gevuld met reinigingsvloeistof. De LP wordt hierin voorzichtig verticaal rondgedraaid tussen twee zachte borstels, zodat het vuil wordt losgeweekt. Het vuil blijft achter in de vloeistof en de plaat droogt in 5 - 10 minuten op in het afdruiptrek. Zo'n platenbad kost ongeveer 50 euro.

Een duurder systeem is de professionele schoonmaakmachine, die het vinyl wast en droogt volgens een uniek, volkomen veilig systeem. De machine lijkt een beetje op een draaitafel. Eerst wordt er reinigingsvloeistof op de elpee gespoten, die met een borstel wordt verdeeld, zodat al het vet, vuil en andere ongerechtigheden worden losgeweekt. De plaatgroef wordt vervolgens vacuüm volkomen droog gezogen, waarbij zowel het vuil als de vloeistof worden afgevoerd. Een professionele machine is vooral handig als er veel platen schoongemaakt moeten worden. Het model met de beste prijs/kwaliteit verhouding is de Okki Nokki (325 euro). Eveneens verkrijgbaar bij Quality Service.

Als het vinyl weer schoon is, berg het dan op in een schone binnenhoes. Let er goed op dat de plaat helemaal droog is, anders kan er schimmelvorming ontstaan.

De laatste tip is voor het schoonmaken van de buitenhoes: etiketten en stickers op de buitenhoes laten gemakkelijk los na verwarming met een föhn of verfstripper. Wel eerst even de plaat uit de hoes halen. Lijmrestanten van stickers kunnen verwijderd worden met wasbenzine.

Naald schoonhouden

Speel een schone plaat af met een schone, goed functionerende naald.

Kleine stofdeeltjes worden door de naald tijdens het draaien opzij geduwd en zijn nauwelijks te horen. Stof kan zich op de naald verzamelen tot een storende pluis, waardoor de naald het contact met de groef verliest. De naaldtip kan stofvrij worden gemaakt met een schoon, zacht borsteltje dat alleen voor dit doel wordt gebruikt.

Tijdens het spelen kan er allerlei vuil aan de naaldtip gaan vastzitten. Vet, viezigheid en de warmte die ontstaat door de wrijving van de naald in de groef zijn daar debet aan. Ook slijtagedeeltjes van het vinyl blijven makkelijk aan de naald hangen.

Om dit vuil van de naald te verwijderen zijn er speciale vloeistoffen in de handel.

Dit schoonmaken van de naald dient met beleid te gebeuren: beweeg het borsteltje alleen in het verlengde van de arm en niet dwars heen en weer. De naald zit vast op een heel klein buisje (de cantilever), dat gemakkelijk kan afbreken. Ga dus ook nooit met de vinger langs de naald.

Als de naald tijdens het draaien harde vuildeeltjes tegenkomt, kan die overslaan en bij het neervallen de plaat beschadigen. Als er teveel storingen te horen zijn, zet dan de plaat direct af. Dan blijft de schade aan de naald en het vinyl beperkt.

Check op gezette tijden of de naald nog in goede conditie is. Een versleten naald bewerkt de plaat als een beitel, wat funest is voor de kwetsbare groeven. Na zo'n 4000 speeluren is een diamanten naald aan vervanging toe.

Gebruik de armlift om kleine stukjes van een plaat af te spelen of de naald verder te zetten, anders ontstaan er hinderlijke tikken. De naald losjes met de hand verplaatsen staat wel heel cool, maar het is de pest voor je plaat.

Zorg er ook voor dat de naaldruk goed is afgesteld. Die valt in te stellen met het gewichtje aan het eind van de arm van de pick-up. Een afspeelgewicht van 1,5 tot 2 gram is gebruikelijk. Een te hoog afspeelgewicht leidt tot onnodige slijtage.

Vinyl draaien

Over audio installaties valt lang en breed te praten, maar twee dingen zijn van essentieel belang. Ten eerste begint de klankschoonheid bij de plaat. Een vuile, beschadigde elpee zal op geen enkele installatie goed klinken. Houd het vinyl daarom altijd in topconditie.

Ten tweede: om het geluid van een elpee perfect weer te geven moet de bron in orde zijn, dat wil zeggen de naald, het element en de draaitafel. Als die kwalitatief zwak zijn blijven de muzikale kwaliteiten van de plaat verborgen.

Bij het afspelen wordt de plaat afgetast door de naald, die de slingeren in de groef volgt. In het element worden deze bewegingen omgezet in elektrische spanning. Dit signaal wordt door de geluidsversterker versterkt. Een goed element is dus van cruciaal belang voor een goede weergave.

Er bestaan twee soorten elementen: MM- en MC-elementen. Grofweg gesteld hebben draaitafels onder de 1000 euro een MM- element, boven die prijs een MC- element. Van een MM-element kan de naald bij slijtage eenvoudig vervangen worden, bij een MC-element moet het hele element door de fabrikant vernieuwd worden.

Het element moet op de juiste manier zijn gemonteerd. Belangrijk daarbij zijn de dwarsdrukcompensatie en het afspeelgewicht - meestal 1,5 tot 2 gram - maar dit hangt mede af van de keuze van arm en element. Bij veel elementen wordt het benodigde gewicht gespecificeerd. Ook de dwarsdrukcompensatie, de verticale afspeelhoek en de fouthoek van de arm zijn van belang. Vraag hierover zo nodig advies in de speciaalzaak voor elektronica.

Er worden nog steeds kwalitatief goede draaitafels ontwikkeld, die in speciaalzaken te koop zijn. Een goede, nieuwe draaitafel kost rond de 350 euro. Prijzen voor toptafels komen in de vier of vijf cijfers terecht, maar dan is het studiokwaliteit. Vaak is een goede tweedehands pick-up met een nieuw element en een nieuwe naald een economisch aantrekkelijk alternatief.

Plaats de draaitafel waterpas op een trillingsvrije ondergrond. Zorg voor voldoende ruimte naast de draaitafel voor een platenborstel en een naaldkwastje, dan heb je ze altijd bij de hand.

Tijdens het afspelen kunnen sommige apparaten storen op de apparatuur, zoals koelkast, afwasmachine, TL-verlichting, halogeenlampen en computers. Door de installatie aan te sluiten op een aparte elektrische groep kunnen deze storingen voorkomen worden.

Dan de versterkers: veel versterkers hebben tegenwoordig een phono-ingang (of phonotrap) die nauwelijks voldoet aan de audiofiele normen, of zelfs helemaal geen phono-ingang meer. Vroeger werden ze goed gemaakt, maar sinds de komst van de CD worden ze verwaarloosd. Ze zijn wel geschikt voor de CD, maar niet voor de plaat. Ter verbetering van weergave kan men kiezen voor losse phonotrap voorversterker en die aansluiten op AUX ingang. Bij de keuze van een aparte voorversterker is een grove vuistregel dat het element ongeveer in dezelfde prijsklasse moet liggen als de aparte phonoversterker om een goede combinatie te krijgen. In de betere audiotijdschriften worden deze phonovoorversterkers regelmatig getest.

Voor MC-elementen is het van belang dat de impedantie van het element en de phonotrap op elkaar zijn afgestemd. Bij de betere MC-voorversterkers is het mogelijk om de impedantie en ook de inductie op het element af te stellen.

De keuze van de versterker en de bijpassende geluidsboxen is veelal een kwestie van persoonlijke smaak en budget. Ga vooral op zoek naar een betrouwbare leverancier met kennis van zaken. Doe een luistertest met een plaat die je goed kent. Een goede audio-installatie is na enkele uren luisteren niet vermoeiend en zorgt ervoor dat de muziek blijft boeien.